

Lunds universitet
Statsvetenskapliga institutionen

STV102
ht 2006
Handledare: Anders Sannerstedt

Kollektiva identiteter

Serbiska, kroatiska & bosniakiska grupper
sociala identitetsskapande i Sverige

Johanna Dahlgren
Andrea Ingloff

Abstract

Uppsatsens syfte är att redogöra hur människor socialt kan konstruera och omkonstruera sin identitet. Frågeställningen vi arbetat utifrån är: *Hur kan serber, kroater och bosniaker i Sverige socialt konstruera och omkonstruera sin identitet?* Frågeställningen är framlyft ur teorin som används i uppsatsen, konstruktivismen. Teoridelen behandlas utifrån detta synsätt, där centrala aspekter vid identitetsskapandet tas upp. Dessa är att identiteter: är sociala konstruktioner, enbart är meningsfulla i kontext, motiverar till gemensam handling, är multipla och flerdimensionella och betonas i gränsytan mellan vi och dom. Uppsatsens andra del innehåller eget primärmaterial, nio intervjuer med tre representanter från respektive folkgrupp har genomförts. Genom diskursanalysen försöker vi påvisa hur diskurserna påverkar våra respondenters konstruering samt omkonstruering av sina identiteter.

Resultatet visar att känslomässiga kriterier vid konstruktion och omkonstruktion av identiteter är överordnade objektiva karakteristika. Vi har härav kommit fram till att historien skapar problem och skiljer de annars relativt lika folkgrupperna åt.

Nyckelord: identitet, konstruktivism, Jugoslavien, diskurs, nationalism
Antal tecken: 69 897

Innehållsförteckning

1 INLEDNING	4
1.1 Syfte & frågeställning	5
1.2 Teori	5
1.3 Metod & material	6
1.3.1 Intervju som metod vid identitetsstudier	7
1.3.2 Problem vid intervjuer	8
1.4 Disposition	9
2 IDENTITET	10
2.1 Konstruktion av identitet	10
2.1.1 Identiteter är sociala konstruktioner	10
2.1.2 Identitet som kontextberoende	10
2.1.3 Multipla och flerdimensionella identiteter	11
2.1.4 Föreställningen om ”den andre”	11
2.1.5 Kollektiva identiteter	12
2.2 Nationell identitet	13
2.2.1 Nation, nationalitet & nationalism	13
2.2.2. Nationell identifikation	13
3 DISKURSANALYS AV SERBISK, KROATISK & BOSNIAKISK IDENTITET I SVERIGE	15
3.1 Jugoslavisk identitet	15
3.1.1 Varför jugoslav?	17
3.1.2 Försvinnandet av ”jugoslavism”	17
3.2 Analys av serbisk identitet	18
3.2.1 Att vara serb i Sverige	19
3.2.2 Synen på ”de andra”	20
3.3 Analys av kroatisk identitet	21
3.3.1 Att vara kroat i Sverige	22
3.3.2 Synen på ”de andra”	23
3.4 Analys av bosniakisk identitet	24

3.4.1 Att vara bosniak i Sverige	25
3.4.2 Synen på ”de andra”	26
4 SLUTSATS & SAMMANFATTNING	28
5 REFERENSER.....	31
BILAGA 1 INTERVJUFRÅGOR.....	33
BILAGA 2 BLANKETT	35

1 Inledning

Valet av ämne för vår uppsats föll på det forna Jugoslavien då vi tidigt insåg den okunnighet vi bar på. Ett intresse för landet hade väckts hos oss båda men vi visste inte hur vi skulle kunna närma oss ämnet förrän ett uttalande från en makedonsk vän dök upp i tankarna. Hon hade berättat att vid ”jugge-fester” i Sverige blev uppdelningen mellan folkgrupperna väldigt tydlig då var grupp stod för sig och att det inte fördes några samtal grupperna emellan. Med de brisfälliga kunskaper vi bar på i frågan var det svårt för oss att förstå hur detta ens var möjligt och fick oss att undra över hur en situation likt den på festen kunde förklaras. Tidigt uppmärksammade vi en nyutgiven bok inom området, som gav oss värdefull information att arbeta vidare med. (se Resic 2006: 15)

”Historieberättandet på Balkan är levande på ett sätt som många människor i dagens västvärld inte är vana vid. Och ofta förstår vi inte vilken oerhörd vikt och betydelse historia har hos gemene man i dessa områden, oavsett sanningshalten i berättelserna. Det tragiska i bilden är dock den onda cirkel som många människor på Balkan hamnat i på grund av sin fixering vid det egna folkets historia. Historiebesattheten har bidragit till att många har haft svårt att glömma och framförallt förlåta. Genom att ständigt påminnas om övergrepp i det förflutna förblir försoningen ovälkommen.”

Således beslöt vi oss för att inrikta oss på folkgruppernas identitetsskapande här i Sverige, hur de socialt konstruerar och omkonstruerar sina identiteter. Forskning kring kollektiva identiteter har inom statsvetenskapen länge varit ovanlig, dock har den under det senaste årtiondet fått ett uppsving, då behovet av att söka förklaringar och förstå vad som ligger bakom och driver uppkomsten av kollektiva identiteter förstärkts. Vi valde att närmare studera de tre folkgrupperna bosniaker, serber och kroater. Under hela 1990-talet visade det sig gång på gång att identitetsfenomenet och dess innebörd blev högst påtagligt och oroväckande. Bevis på de följer etnisk och nationell identifikation kan få syntes tydligt i det brutala krig, som utbröt den 6 april 1992 i Bosnien-Hercegovina, då uppemot 260 000 människor miste livet och omkring två tredjedelar av befolkningen tvingades att fly sina hem. Man skulle kunna tänka sig att ett sammansatt land bestående av sex nationer som delvis präglas av religiösa skillnader problematiserar individernas identifiering. Komplexiteten blir därmed uppenbar då dels en jugoslavisk identitet dels en annan nationell identitet och en religiös kan vara aktuella. Befinner man sig samtidigt i Sverige som invandrare försvårar det ytterligare. Identiteter har konstruerats, konstrueras och kommer alltid om- och nykonstrueras.

1.1 Syfte & frågeställning

Vårt syfte är att med hjälp av den mest frekvent använda teorin vid etnicitets- och identitetsstudier, konstruktivismen, undersöka hur serber, kroater och bosniaker i Sverige (Malmö) socialt konstruerar och omkonstruerar sin identitet. Sålunda vill vi komma fram till hur de kan identifiera sig på lika och/eller olika sätt i Sverige. För att uppnå detta genomför vi ett antal samtalsintervjuer med representanter från respektive folkgrupp. Vi försöker belysa sociala, historiska samt personliga faktorer som påverkar identitetsskapande i en invandrarsituation. Av utrymmesskäl har vi endast haft möjlighet att fokusera på identitetsskapande genom sociala interaktioner mellan individer och inte identitetsskapande genom institutioner, samhällsstrukturer, normer och värderingar, även om konstruktivismen egentligen förutsätter detta.

Forskning kring identiteter, identitetsskapande och konflikter mellan kollektiva identiteter med konstruktivismen som utgångspunkt är välrepresenterad. Dock är identitetsstudier med intervju som metod ovanliga inom statsvetenskapen, då det är en relativt ny metod, vilket väckte vårt intresse. Redan innan arbetet med uppsatsen kom igång bar vi båda på en förhoppning om att kunna tillföra något nytt och vilket sätt vore då det bästa? Jo, att skapa ett eget material. Metoden backas upp och rekommenderas av flera statsvetare. (se tex Petersson & Robertson: 2003)

Vår frågeställning lyder: *Hur kan serber, kroater och bosniaker i Sverige socialt konstruera och omkonstruera sin identitet?*

I vår undersökning kan vi omöjligen besvara denna fråga korrekt, då den är alltför generaliserande. Den mer operationella frågeställningen vi använder oss av, men som ändå anknyter till den första, är: *Hur kan våra respondenter socialt konstruera och omkonstruera sina identiteter?*

1.2 Teori

Att förstå hur det går till när identitet formas är av största vikt eftersom det påverkar vår beskrivning av hur samhället ser ut och fungerar och vår förklaring till individers beteende. Inom denna forskning finns tre tydliga teoribildningar; primordialism, instrumentalism och konstruktivism. Primordialismen utgår ifrån att identiteter är fixerade, oproblematiske och något av naturen givet, vilket vi finner vara en alltför snäv tankegång och därmed har vi valt att avfärda den. Vår teoretiska utgångspunkt grundas huvudsakligen i det konstruktivistiska synsättet, som menar att identitetsbildningen är socialt konstruerad och ständigt pågående. Under uppsatsens gång kom vi dock till insikt om att denna teori inte var tillräcklig för vår analys. Även instrumentalismen, som innebär att identiteter är frammanipulerade, blev relevant i fallet Jugoslavien, och används, om än i liten utsträckning.

Eftersom konstruktivismen står i fokus är det betydelsefullt att strukturera hur denna teoretiska ansats ser på identitet¹. Enligt Petersson & Robertson (2003: 7) är fem punkter gällande identitet centrala för konstruktivismen;

1. identiteter är sociala konstruktioner
2. de är enbart meningsfulla i kontext
3. de motiverar till gemensam handling
4. de är multipla och flerdimensionella
5. de betonas i gränsytan mellan vi och dom

Dessa fem punkter används flitigt i litteratur kring konstruktivismen, och var därmed lämpliga att använda i fördjupningen av begreppet identitet. En punkt vi kan tillägga och som framhålls i litteraturen är att identiteter ständigt genomgår om- och nykonstruktioner, identitetsskapande är en ständigt pågående process. Detta kan tolkas som att identiteter ständigt utvecklas, de består inte av på förhand bestämda kvaliteter (se Lindholm Schulz 2002). Identiteter är alltid skapade, även om de kan ha en lång historisk kontinuitet, dock kan själva skapelsen ligga långt tillbaka i tiden. Det är enkelt uttryckt mer relevant att tala om identifikationsprocesser då det inte finns några färdiga identiteter. (Petersson 2003: 67f).

Identiteter realiseras i en social kontext som handlar om möten och relationer mellan människor. Ett instrument att ta hjälp av vid studier av kollektiva identiteter är de individer som artikulerar dem, vilket leder oss vidare till vår metod.

1.3 Metod & material

Materialet till vår uppsats består både av sekundära litterära och primära empiriska källor. I vårt sekundärmaterial utgår vi från konstruktivismens teorier om identitet. Vårt empiriska primärmaterial består av samtalsintervjuer, i vilka nio personer ingått, tre representanter från respektive folkgrupp. Utifrån materialmängden är det omöjligt för oss att hävda att vårt urval är representativt för serber, kroater och bosniaker i Sverige, vi kan omöjligt göra några generaliseringar om nationella populationer. Dock är de åsikter respondenterna vidareförmedlat att betrakta som representativa, i den form de uppfattades av oss på den aktuella platsen vid den aktuella tidpunkten och endast detta. Vi menar, likt Petersson; ”det finns ingen som helst anledning att blygas över att det är den typen av till synes begränsade perspektiv man kan bidra med.” (Ibid: 42) Samtidigt rekommenderas ett litet antal intervjupersoner. En undersökning baserad på 30 samtalsintervjuer blir oftast inte bättre än den på 15. (Esaïsson et al. 2003: 286f)

Vår uppsats innehåller ett antal kvalitativa fallstudier, men en tydlig avgränsning av dess karaktär är svår att göra. Vår studie uppvisar nämligen drag av att

¹ Som med så mycket annat går det inte att förenkla och se konstruktivismen som en enda teoribildning. Forskningen inom denna teori har tagit sig en mängd olika uttryck och något förenklat kan man säga att det finns ett antal huvudkategorier. Vi skulle vilja påstå att dessa olika kategorier är nära sammanlänkande, då de delar många drag (se Kinnvall i Petersson & Robertson 2003), och därför är utgångspunkten som om det vore en enda teoribildning.

både vara teoriprövande och teorikonsumerande. En teoriprövande studie utmärker sig genom att valet av undersökningsfall motiveras utifrån teorin. Det är av stor betydelse att teorin i fråga även har något att säga om fall som inte ingår i undersökningen, vilket inte är möjligt i vår studie. I och med detta är den också teorikonsumerande och lägger alltså inte stor vikt vid resultatens giltighet i andra sammanhang. (Esaïsson *et al.* 2003: passim) Därmed förefaller det naturligt att utnyttja båda angreppssätt. I *Metodpraktikan* hävdar författarna att skillnaderna mellan de båda enbart är en gradfråga.

För behandlingen av vårt primärmaterial tar vi hjälp av diskursanalysen. Denna inriktning kan sammankopplas med en del övergripande uppfattningar om vad som karakteriserar sociala relationer och språk i vid mening. Diskursanalysen kan även sägas förespråka en forskningsmässig inriktning på frågor berörande makt och identitet, den kan också uppfattas som en metod, ett visst sätt att analysera det talade och skrivna språket. Med diskursanalyser försöker man ofta rekonstruera sociala identiteter. Man menar att konstruktionen av identiteter är en process där sammankoppling av självbild och andras bilder utgör grunden. Därför utgår man i diskursanalyser ofta från distinktioner som ”vi” och ”dom” (Bergström & Boréus 2005: kap 8). Vid en diskursanalys ”handlar det inte om att värdera materialet beträffande sanningshalt och djup, utan att stanna vid ytan. Metoden är således ‘anti-hermeneutisk’ och gör inga anspråk på att ‘förstå’ eller återskapa några ‘intentioner’ bakom vad som sägs eller inte sägs”. (Hall 2003: 116)

Ett problem med diskursanalysen är att den fokuserat alltför mycket på texter och därmed troligen överdrivit textens makt. Enligt Hall finns det metodiska utvecklingsmöjligheter vilket vi kommer att försöka dra nytta av med hjälp av våra intervjuer och bandupptagningar, eftersom det bör vara i möten och situationer som diskursens makt tydligast aktualiseras. (ibid)

1.3.1 Intervju som metod vid identitetsstudier

”Det är hos individerna vi har att söka svaren på många av våra frågor om anslutning till kollektiva identiteter. Jag vill hävda att intervjumetoden är svåröverträffad om man vill ha ett arbetssätt som tillåter forskaren att komma individerna nära.” (Petersson 2003: 39)

Vår uppsats bygger på respondentundersökningar, vilket innebär att det är svars-personernas tankar som är studieobjekten. Då vi vill komma underfund med vad respektive person tycker och tänker om det som är centralt för undersökningen ställer vi ungefär samma frågor till samtliga. Detta görs för att vi som undersökare senare skall kunna finna mönster i svaren. (Esaïsson *et al.* 2004: 254f) För att formulera bra frågor finns det enligt *Metodpraktikan* (2004: 267f) ett antal instrument att utgå ifrån:

- försök hitta av andra forskare redan formulerade frågor med avsikt att mäta det du själv ska undersöka
- konsultera läroböcker som handlar om hur man gör frågeundersökningar
- ta del av den jämförelsevis begränsade men stadigt växande forskningslitteraturen på området

Frågorna vi använde vid intervjuerna har vi utformat enligt ovan nämnda punkter (se bilaga).

En intervju av respondentkaraktär baseras inte på källkritik, vad som är av betydelse är människors föreställningar om olika händelser. Även om intervjumetoden utgör den mest centrala om man vill komma individer in på livet ska man dock inte tro, att man genom intervjuerna kommer åt respondenternas inre världar och föreställningsramar. Det mest fundamentala för intervjuerna är att ”tillhandhålla ett ramverk som gör det möjligt för respondenterna att uttrycka sina egna uppfattningar i sina egna termer”. (Petersson 2003: 41) Detta betyder inte, vilket man ska vara väl medveten om, att det är ett neutralt ramverk man kommer åt.

Trots att man anpassar sig väl efter de råd som finns stöter man ändå på ett antal problem som man måste vara väl medveten om vid studier som vår.

1.3.2 Problem vid intervjuer

Intervjun påverkas av mycket, framförallt intervjuaren själv. Man kommer ofrånkomligen att påverka resultatet genom att delta i intervjun, sätta upp ett teoretiskt ramverk och genom att tolka och sammanställa resultaten. Men som Petersson uttrycker det ”så är ju författarens perspektiv på mötet med de berörda individerna det enda som vi identitetsforskare någonsin med trovärdighet kan ge”. I detta avsnitt utgår vi från Peterssons kapitel i *Identitetsstudier i praktiken*. (2003: 39-52)

- Instrumentalitet i intervjusvar

Med instrumentalitet menas att den som intervjuas ”har specifika mål för ögonen då han/hon säger eller avstår från att säga något”. En annan typ av instrumentaltitet vi möter beror på att vi går via föreningar. Risken att intervjupersonerna inte blir de vi tänkt oss då föreningen förmedlar kontakten är uppenbar. Vi vet inte varför just de personerna valts ut eller hur de har motiverats för att ställa upp för en intervju, kanske har de blivit uppmanade att framställa gruppen på ett speciellt sätt. Genom att enbart gå genom föreningar möter vi inte de som väljer att inte identifiera sig som respektive folkgrupp i första hand. Samtidigt är vår önskan att studera de individer som just identifierar sig med sin folkgrupp och på så vis komma åt dessa stereotyper. Det är inte konstigt att respondenterna och föreningarna agerar så här, att de framför både det som låter bäst och det som intervjuaren förväntar sig att höra, då det är en mänsklig egenskap att vilja vara till lags och göra ett gott intryck. En sådan personlig överläggning som sker hos respondenterna liknar till mångt och mycket en gruppöverläggning, det vill säga individen svarar i överensstämmelse med förmodade gruppnormer. Strukturerna hos de kollektiva identiteterna resulterar i att individen svarar på ett visst sätt, vilket ger värdefull information åt oss.

- Inifrån- utifrånperspektiv

Beroende på vem som genomför intervjuerna kommer respondenternas svar att variera. Man skulle kunna tänka sig att svaren vi fått är mer basala, diplomatiska

och retuscherade än de hade varit om vi exempelvis också vore invandrare i Sverige. Det är inte heller helt orimligt att graden av instrumentalitet är högre. Men, man ska inte skämmas för att man råkar företräda ett utifrånperspektiv. Man ser helt enkelt saken olika beroende på vilket perspektiv man företräder.

- Förstärkta intervjuareffekter

Att svaren på ställda intervjufrågor kan variera beror inte enbart på effekten av att intervjuaren kommer från ett inifrån- eller utifrånperspektiv. Även andra faktorer, såsom skillnader i ålder och kön, intervjuarens professionella tillhörighet och nationella hemvist, spelar in, men riskerna skall samtidigt inte göras större än vad de är. Det fundamentala är att man reflekterar kring situationen och att man är så ärlig som möjligt då man anar att resultaten skulle kunna ha blivit påverkade av detta.

1.4 Disposition

För att kunna besvara vår frågeställning försöker vi i kapitel två sätta upp den teoretiska grunden som behövs för analysen. Här belyser vi centrala aspekter vid individers identitetsskapande. I kapitel tre försöker vi med hjälp av teorikapitlet och en diskursanalys av vårt primärmaterial analysera identitetsskapandet hos serber, kroater och bosniaker i Sverige. I det avslutande kapitlet återfinns slutsats och sammanfattning där vi redogör för vad vi funnit i vår analys.

2 Identitet

2.1 Konstruktion av identitet

Frågan är vad identitet egentligen är. Kinnvall menar att det uttrycks genom frågan ”hur ser vi på oss själva i relation till hur andra ser på oss?”. Vidare menar hon att ”identiteten utgörs av en förståelse av vår plats i världen”. (Petersson & Robertsson 2003: 11) Denna förståelse handlar om vad som utmärker det egna jaget eller gruppen. Egenskaper som ger svar på frågorna ”vem är jag?” och ”vem är jag inte?” omfattar den individuella identiteten och på samma sätt omfattar den kollektiva identiteten egenskaper som svarar på frågorna ”vilka är vi?” och ”vilka är vi inte?” (ibid: 35) Samtidigt är inte identiteter enbart baserade på tankar och känslor, utan även på erfarenheter och sociala förpliktelser. Hylland Erikson förklarar det genom ett enkelt antagande; om man bodde i en stad med två etniska grupper, x och y, och om ens föräldrar vore y: n, då skulle man själv också vara ett y. Skulle dessa grupper dessutom ha olika språk och deras medlemmar tillhöra olika föreningar, skulle man ha många fler bekanta bland gruppen y än gruppen x. Man skulle vara knuten till gruppen y genom otaliga band. (2004: 52)

2.1.1 Identiteter är sociala konstruktioner

I *Identitetsstudier i praktiken* konstateras att människors identiteter konstruerats utifrån sociala kontexter, omgivningar och förståelsen av vår plats i världen (2003: 6f). Identiteter är beroende av sociala möten med människor för att individer och grupper av individer ska kunna uttröna vem de är/inte är, det vill säga vem de identifierar sig med respektive distanserar sig ifrån. Detta innebär att ”individer både formar och formas av den verklighet de lever i. (Ibid: 12)

2.1.2 Identitet som kontextberoende

För att anknyta till identitetens kontextberoende menar konstruktivismen att en individ inte enbart har en identitet grundad på specifika karakteristika, förespråkare anser inte att kollektiva identiteter är grundade på vissa särdrag. Istället talar de om överlappande identiteter, vilket innebär att individer identifierar sig på varierande sätt beroende på vilken kontext han eller hon befinner sig i. (ibid: 12f) Hylland Eriksen nämner ett bra exempel när han förklarar detta;

”En känd teckning föreställer två ansikten i profil, vända mot varandra. Det vill säga, om man fäster blicken på de svarta delarna av bilden, ser man de två ansiktena. Om man däremot fokuserar på det vita fältet mitten, ser man istället en blomvas. Så vad föreställer teckningen? Två ansikten eller en vas? Svaret är: Båge delar, men inte samtidigt. Man kan växla mellan gestalterna, men det är omöjligt att se både vasen och ansiktena på en och samma gång.” (Hylland Eriksen 2004: 9)

Syftet med denna bild är att visa hur mänsklig perception fungerar, men vi skulle precis som författaren, vilja hävda att det handlar om identitet och jagets långt ifrån fasta karaktär, utan istället dess situationsbundenhet. Bilden med två varianter är dock alltför enkel, då det i verkligheten finns en mycket större mängd alternativ vid avgränsningen av ”jag”, ”vi” och ”de andra”. (ibid) Man kan därmed innehålla flera identiteter samtidigt och identifiera sig utifrån dessa utan att sammankoppla dem. Vid olika tillfällen är vissa identiteter av större vikt än andra, somliga kanske tonar bort för att ersättas med andra, för att sedan komma tillbaka och visa sig tydligare än tidigare (Petersson 2003: 36). Alla identiteter har alltså inte samma betydelse för individens agerande.

2.1.3 Multipla och flerdimensionella identiteter

Starkt sammankopplat till identiteters kontextberoende är särdraget om flerdimensionalitet, vilket innebär att det inte är möjligt att kartlägga alla inneboende element i identiteterna vid en given tidpunkt (ibid: 36f). En serb, kroat, bosniak som bor i Sverige kan prioritera olika delar av sin identitet vid olika tillfällen. Det är ändå värdefullt att studera dessa manifestationer då de upplevda identiteterna som sagt har en inverkan på kollektivt agerande. Utformningen av den politiska och sociala miljö vi lever i bestäms nämligen av kollektivt agerande (ibid: 39)

2.1.4 Föreställningen om ”den andre”

Lindholm Schulz skriver att alla identiteter är socialt skapade i bland annat historiska processer och i relation till signifikanta andra. En viktig process i identitetsskapandet är upprättandet av sociala gränser mellan ”vi” och ”dom”. Det krävs alltså någon annan för att självet ska kunna definieras. Varje identitet står i kraftig beroendeställning till andra identiteter.

En viktig aspekt som Petersson berör är att en stor del av identifieringen med den egna gruppen bygger på exklusion och negativa karakteristika. Detta innebär att det oftare är lättare för en grupp att klarlägga vad ”vi” inte är. Denna distansering görs för att man, genom att definiera bort de egenskaper man inte vill inkludera i sin grupp, känner sig säkrare i sin egen grupp gemenskap. Viktigt att påpeka är att ”dom” inte behöver vara fiender, huvudsaken är att ”dom” inte inkluderas i ”vår” gemenskap. (Petersson & Robertson 2003: 38f) Men, om ”den andre” verkar hotfull eller farlig, stärks det interna ”vi: et”. Ju starkare pressen är utifrån, desto tätare är den inre gemenskapen. (Hylland Eriksen 2004: 54) Det finns dock en bred samstämmighet bland sociala identitetsteoretiker som hävdar att grupper

identiteter inte per automatik ger upphov till spänningar mellan andra grupper. Gruppidentiteter påverkar endast relationen mellan grupperna då identiteterna är starka och klyftorna mellan grupperna påtagliga och relevanta. (Gibson :1f).

Samtidigt är inte möten med de egna oviktiga, även här påverkas identiteten, genom dessa bekräftar vi oss själva och vem vi är (Petersson & Robertson 2003 s.38f).

2.1.5 Kollektiva identiteter

De konstruktivistiska teorierna säger att kollektiva identiteter kan förstås som ”uppfattningar och känslöförmågor hos enskilda individer om tillhörighet till en större gemenskap”. De är inte fasta och fixerade och motsvarar inte egenskaper utan yttringar och representationer av ständigt pågående processer². (Petersson 2003: 35f)

Vad ger ”vi-gemenskapen” näring? Gemensamma erfarenheter, språk och gemensam religion hjälper, så gör även samma anatomi, såsom kön eller hudfärg men är inte tillräckligt. Att bo på samma ställe hjälper, men åter – det krävs mer. Har man ett mål i framtiden, ett gemensamt projekt, där övriga gruppmedlemmars insats är väsentlig för att jag ska lyckas, hjälper det i hög grad. Kan man dessutom åberopa en gemensam fiende, som hotar ens planer, ”då är allt tillrättat för en stark och solidarisk vi-känsla som varar så länge det är möjligt att frammana fienden”. (Hylland Eriksen 2004: 51) Vidare beskriver Eriksen alla gemenskaper som omvända kylskåp;

Deras uttalade syfte är att skapa värme inåt, men för att åstadkomma det måste de, närmast oavsiktligt, skapa kyla utåt. Exakt motsatsen till vad ett kylskåp gör, med andra ord. När kylan utåt blir mer påträngande än den inre värmen, får omvärlden ett problem. [...] När vågskålen mellan värme inåt och kyla utåt tappar över, då blir både rättighetsförkämpar och entusiastiska fans outhärdliga. (ibid: 55)

När fungerar ”vi-gemenskapen” som bäst? Svaret är när det är mest som står på spel. Det är kanske inte helt ologiskt att ju mer man som enskild investerat i en bestämd identitetsgemenskap, desto mer kommer att göras för att bevara eller stärka den. (ibid: 62) Tron på den sociala och politiska relevansen av den egna gruppen är många gånger sammankopplad med tron på nödvändigheten att kvarhålla gruppsolidaritet. Behov av gruppsolidaritet har en tendens att förstärka uppfattningen om skillnader mellan grupperna. Sympatier för den egna gruppen kan ibland generera antipati för de andra och grupper som ogillas betraktas oftast som hotfulla och accepteras i regel inte. (Gibson :1f)

² Annorlunda uttryckt är kollektiva identiteter ”någonting som finns hos individer (känslan av att tillhöra en gemenskap) och berör förhållningssättet till och tillskrivna drag hos ett kollektiv (såsom ’arbetarklassen’ eller en nation)”. (Petersson & Robertson 2003: 140)

2.2 Nationell identitet

Idag spelar nationella frågor en viktig roll, grundläggande frågor behandlar vad som bildar nationell identitet och tillhörighet och vad som får dessa faktorer att få politisk relevans. Innan man behandlar nationell identitet kan det vara av vikt att först reda ut en del begrepp såsom nationalitet, nation och nationalism, då terminologin inom området ofta är förvirrande.

2.2.1 Nation, nationalitet & nationalism

Ordet "nation" har ett antal avledningar, såsom "nationell" och "nationalitet" som kan användas på olika sätt. "Nationalitet" kan i sin tur ha två betydelser; den ena refererar till "statstillhörighet och den grupp av människor som är avgränsad från andra grupper genom härstamning och kulturella faktorer som tradition och seder." Även kriterierna språk och religion kan inräknas här. Den andra betydelsen relateras till begrepp som "folk" eller "etnisk grupp". Den samhällsvetenskapliga teoribildningen definierar nationalitet som "en folkgrupp som eftersträvar kontroll över ett territorium men ännu inte uppnått detta". Det innebär att skillnaden mellan nationalitet och nation ligger i att nationen kontrollerar och har ett eget autonomt territorium, och därmed är de politiska målen uppnådda. (Triandafyllidou 1998:)

För att kunna studera nationell identitet är det ofta nödvändigt att studera vad som medför att nationer skapas, att nationstillhörighet och nationalitet får politisk relevans, nämligen nationalismen. Rune Johansson använder sig av de grundläggande dragen i ett nationalistiskt tanke-system för att komma fram till den övergripande definitionen av nationalism. Dessa är "1) att det finns en grupp, nation av speciell karaktär, 2) att nationens värden och dess intressen är viktigare än andra kollektiva intressen och värden, och 3) att förverkligandet av nationens värden och intressen förutsätter största möjliga oavhängighet vilket i sin tur förutsätter politisk kontroll över ett territorium. Detta gäller då inte vilket territorium som helst, utan det som man inom nationen på olika grunder betraktar som sitt." (Tägil (red) 1993: 20) Enligt Lindholm Schulz är nationalism ytterst en ideologi om gränser – fysiska såväl som sociala. (2002: 59)

2.2.2. Nationell identifikation

"National identity is one of the dimensions of our identity field which consists of a large number of such dimensions or overlapping identities." (Sekulic 2004: 455)

Nationell identitet innehar en tvetydig karaktär. Den har kapaciteten att definiera vem som är medlem av en gemenskap, men också vem som inte är det. Slutsatsen blir därmed att en nations existens vilar på att det finns en annan gemenskap, nation, från vilken man särskiljer sig. Författaren till *National identity and the "other"* argumenterar för att nationell identitet definieras och/eller omdefinieras

genom inflytandet från de ”betydelsefulla andra”, det vill säga andra nationer eller etniska grupper som uppfattas som ett hot för den egna nationen när det gäller dess egenart och självständighet. (Triandafyllidou 1998: 593) Nationella identiteter konstrueras, om- och nykonstrueras alltså socialt i interaktion med andra människor, dock betyder inte detta att nationer saknar historisk betydelse. En viktig aspekt är att den nationella identiteten inte måste vara ett medvetet val individen gör. De flesta människor tillhör en specifik nationell identitet utan att ens tänka på det, eller reflektera över varför de gör det. De flesta ifrågasätter inte ens om de själva verkligen känner sig delaktiga i denna föreställda gemenskap³. (Hall 2003: 111ff)

³ Starkt kopplat till nationell identitet är också den etniska identiteten, som även den kan ses som ett slags skapat ”kollektivt medvetande”. Lindholm Schulz anser att etniska identiteter inte behöver vara falska och godtyckliga bara för att de är skapade, en enligt henne ofta förekommande falsk beskyllning mot konstruktivismen.

3 Diskursanalys av serbisk, kroatisk & bosniakisk identitet i Sverige

När Hall beskriver vad en diskursanalys är ger han ett exempel på pratet kring den svenska samförståndsandan, ”allt prat som angår denna samförståndsanda kan anses ingå i diskursen om svensk nationell identitet eftersom pratet handlar om hurdana svenskar är”. En diskurs är enligt honom ”system av representationer av verkligheten som reglerar vad som kan/inte kan sägas om denna verklighet”. Vid en diskursanalys ska man gå igenom två steg; det första handlar om att historiskt beskriva hur just pratet uppkommit. I det andra ska pratet relateras till ett socialt sammanhang, vilket innebär att man studerar vilka aktörer som pratar och relationerna dem emellan samt sammanhangen som detta prat figurerar i. (2003: 115f) I samband med detta andra steg måste diskursen sammankopplas med den praktiska världen, vilket är både komplext och tidskrävande, varför det blir svårt för oss att genomföra en fullständig diskursanalys (ibid: 127), vårt syfte är betydligt blygsammare. För oss handlar det huvudsakligen om att undersöka ”hur diskurserna som är verksamma i de organiserade sociala relationer som reproducerar eller producerar nationella identiteter ser ut”. (ibid: 115) Vi vill påvisa att våra respondents retorik är av sådan natur att den påverkar deras identitetsskapande. Det förefaller naturligt för oss, att förutom att behandla våra intervjuer, att kort historiskt undersöka och beskriva jugoslavisk identitet, innan vi kan säga något om varför serbers, kroaters och bosniakers identifiering i Sverige ser ut som den gör. Citat från både aktörer i Jugoslavien och från våra egna respondenter tas upp. När vi behandlar våra intervjuer följer ofta långa citat, detta i försök att bättra på intersubjektiviteten.

3.1 Jugoslavisk identitet

1918 utropades ”serbernas, kroaternas och slovenernas kungarrike”. 1929 fick det namnet Jugoslavien som betyder ”sydslavernas land”. De flesta folkgrupperna härstammar just från de sydslaviska stammarna som kom till Balkanhalvön på 500-talet e. Kr.

Skapandet av den jugoslaviska staten karaktäriserades av ständiga politiska spänningar mellan centralister och federalister, med andra ord serber och kroater. Identitetsskapandet påverkades djupt av denna spänning, då den var baserad på olika identitetsprojekt. Enligt Resic är det ingen överdrift att Jugoslaviens fortsatta existens var beroende av relationen dem emellan. (2006: 206) Utgångspunkten och den demokratiska versionen av ”jugoslavismen” och den jugoslaviska staten grundades i likheterna mellan de slaviska folken, dock var verkligheten annorlun-

da. Den första jugoslaviska staten skapades som mer eller mindre en förlängning av den serbiska. I alla sfärer i samhället, såsom ekonomi, kultur och politik, var den serbiska dominansen stark. En gemensam stat och serbisk dominans bidrog då endast bara till konsolideringen av identiteterna bland icke-serbiskt etniska grupper. Politiska icke-serbiska eliter blev starka motståndare till den serbiska dominans som utövades genom institutionerna i Jugoslavien. Denna dominans ombildade till och med den "neutrala" identiteten hos icke-serbiska grupper till starka nationella identiteter som tydligt definierades i anti-serbiska termer. "Jugoslavismen" blev en symbol för exploatering och en grupps dominans över andra. Den svaga anknytningen till den gemensamma staten bidrog till dess upplösande i samband med den tyska invasionen under andra världskriget.

Vid denna tid fanns två motståndsrörelser i Jugoslavien: serbiska chetniks och kommunistiska partisaner som hade olika syn på den jugoslaviska återuppbyggnaden. Vid valet vann kommunisterna och Jugoslavien federaliserades. (Sekulic 2004: 466) Tito, partisanernas ledare, blev landets nya ledare under en kommunistisk politik där inget annat parti var tillåtet. Den jugoslaviska regimen byggde delvis sin politiska identitet på partisanernas kamp under andra världskriget, delvis på sin förmåga att erbjuda befolkningen en hygglig levnadsstandard och delvis på sin internationella särställning som en bro mellan öst och väst, med en socialism av eget slag. Ett system av balanserade makter byggdes upp för att se till så att ingen etnisk grupp blev dominerande. Därigenom institutionaliserades etniska skillnader. För att utjämna serbernas numerära överläge upprättades sex republiker, som var och en hade en dominerande nationalitet (med undantag för Bosnien) Serbien, Montenegro, Kroatien, Bosnien-Hercegovina, Slovenien och Makedonien. Därtill, två autonoma provinser inom Serbien: Kosovo och Vojvodina. (se Kaldor 1999)

Den titoistiska regimen var totalitär då den hade en centraliserad kontroll över alla aspekter i samhället. Den var mest liberal av regimerna i Östeuropa och tillät viss ekonomisk pluralism. Systemet utvidgades i 1974 års författning, vilket medförde relativt självständiga republiker och autonoma provinser samt ett lösare jugoslaviskt statsförbund. (Resic 2006: 248)

Kommunistpartiet var noga med att inte reprisera situationen då en serbisk elit och dominans skapade motsättningar hos alla andra grupper i samhället. Tito hoppades att han genom sin policy; "broderskap och enighet", frivillig "jugoslavism" och att nationella strävanden skulle ta demokratiska uttryck genom ett federalt system, skulle konsolidera och bevara den jugoslaviska statens integritet trots nationella strävanden. I framhållandet av jämlikhet mellan nationerna och varje nations individualitet omstörtades den serbiska hegemonin, något som snarare fick den jugoslaviska unitarismen att minska. I och med konstitutionen blev nationell identitet ett av huvudkriterierna i skapandet av det politiska systemet. Dessutom erkändes fler identiteter, däribland muslimerna, dock bara etnisk och inte religiöst. I början var federaliseringen bara en täckmantel för kommunistpartiets dominans i samhället, men senare blev partiet själv "federaliserat" och delat i nationella skiljelinjer (Sekulic 2004: 466ff).

Splittringen var redan ett faktum och för Jugoslavien väntade uppenbara risker efter Titos bortgång. I samband med att den äldre kommunistgenerationen dog ut

började drömmarna om ”jugoslavism” tona bort och Jugoslavien blev alltmer ett förhandlingsfält för nationella politiska eliter (ibid: 468). 1980 dog Tito och därmed försvann också symbolen för den jugoslaviska sammanslutningen.

Efter Titos bortgång blev den ekonomiska och finansiella krisen alltmer uppenbar, de styrande tog inget initiativ för att förbättra situationen. Ett allt större hopp växte fram för att armén skulle kunna hålla Titos arv vid liv men det skulle senare komma att visa sig att då valet stod mellan den federala sidan och den nationalistiska drog det sistnämnda det längsta strået. (Resic 2006: 251ff)

3.1.1 Varför jugoslav?

Sekulic presenterar i sin artikel ett antal sociala faktorer som påverkade benägenheten att identifiera sig som jugoslav. Den viktigaste faktorn var demografisk och det visade sig att barn i blandäktenskap var elva gånger mer benägna att identifiera sig som jugoslaver än de med nationellt homogena föräldrar, för att man då undvek pressen att behöva välja det ena eller det andra. Andra faktorer var politiska. Medlemskap i kommunistpartier och samhällsengagemang indikerade också, trots den officiella policyn om frivillig ”jugoslavism”, att inställning till och identifikation med ”jugoslavismen” var mer positiv hos partimedlemmar, ungefär 60 % högre benägenhet, än hos den övriga befolkningen. Deltagande i samhällsorganisationer ökade benägenheten med ungefär en tredjedel. Det var också vanligare att minoriteter använde ”jugoslavismen” för att undvika minoritetsstatus. Många muslimer identifierade sig till exempel som jugoslaver eftersom de vägrade identifiera sig som serber eller kroater. När de 1971 fick definiera sig som Bosnienmuslimer övergick de flesta till att kalla sig just det. (2004: 469f)

3.1.2 Försvinnandet av ”jugoslavism”

Stödet för jugoslavismen växte fram till 1980-talet. Slobodan Milosevics inträde på den politiska scenen under just detta årtionde skulle komma att ha djup inverkan på Jugoslaviens framtida sönderfall. Mellan 1987-89 gjorde Milosevic SANU:s memorandum⁴ till officiell serbisk politik, under tiden som han också gjorde försök att återinföra den centralistiska (läs serbiska) politiken på federal nivå. Detta för att han ansåg att det titoistiska maktfördelningssystemet var diskriminerande för serberna. I alla icke-serbiska delar av Jugoslavien utvecklades återigen starka anti-serbiska känslor då man ansåg att serberna försökte befästa sin hegemoni, denna gång under pressen av Milosevics väg till makten. Som Kaldor uttrycker det, ”framväxten av en ny form av nationalism förlöpte parallellt med

⁴ Serbiska Konst- och Vetenskapsakademien. Memorandumet var en sammanfattning av det nationalistiska serbiska missnöjet, då serberna konsekvent blev diskriminerade. Man menade att rätten till både serbernas språk och traditioner förvägrades. Serberna ansågs dessutom vara förföljda mer eller mindre i alla jugoslaviska stater, särskilt i Kroatien, där serberna utsattes för folkmord. Ett uttalande i samband med memorandumet som serberna uppmärksammade var att ”serberna har vunnit alla krig men förlorat freden”. (Resic 2006: 258f)

Jugoslaviens desintegration”. I Bosnien-Hercegovina som alltid varit både etniskt och religiöst blandat inkapslades nationalismen. Så snart den politiska mobiliseringen kom igång ansåg sig många nödgade att sluta sig till sitt samfund⁵. (Kaldor 1998: 52) Väl lös, satte nationalismen i Jugoslavien kurs mot kollision mellan de två största nationaliteterna, serberna och kroaterna. Då en fjärdedel av alla serber bodde utanför Serbien, ansågs en centraliserad jugoslavisk stat vara en garanti för den serbiska säkerheten. För kroaterna innebar samtidigt en decentraliserad stat och svag federation en kontroll av sina egna öden. (Oberschall 2000: 987) Dilemmat mellan en separation eller att behålla Jugoslavien blev allt starkare under Milosevics kontroll. I samband med den jugoslaviska statens upplösning, i en situation då idén om ”jugoslavismen” ersattes av Milosevics traditionella nationalism kan man förvänta sig att den jugoslaviska identifikationen borde försvinna, vilket den också gjorde på vissa områden, särskilt i Kroatien. (Sekulic 2004: 472)

3.2 Analys av serbisk identitet

”Där det finns serbiska gravar är serbiskt land.” (Mihailovic cetnikernas ledare, citerad i Resic 2006: 213)

”Graven är det serbiska folkets främsta helgedom och dess äldsta kyrka. Graven är vår äldsta och starkaste tro. [...] Stater har gått i krig på grund av benknotor, stater hålls ihop av benknotor, på knotor har de grundats och med knotor är de byggda.” (Matija Backovic, medlem i SANU, citerad i Eriksen & Stjernfelt 2004: 92)

Gruppen av serber vi intervjuade bestod utav två män, 46 respektive 59 år och en kvinna på 30 år. Den sista intervjun kunde enbart genomföras per telefon. M 46 anlände under 80-talet, M 59 under början av 70-talet och kvinnan för drygt tio år sedan. De två första valde att komma till Sverige på grund av ekonomiska skäl medan K kom för giftermål.

Hos våra respondenter är den serbiska identiteten och vad det innebär att vara serb något problematisk eftersom två av tre främst identifierar sig som jugoslaver och därmed ger lite uttryck för ”det serbiska”. Till följd av detta blir inte religion synonymt med den serbiska identiteten. K 30 som är muslim berättar att hon känner sig som en jugoslav, en känsla som även hennes släkt har. M 59 är uppvuxen som jugoslav och känner sig därför också mer som en jugoslav än som serb. Eftersom M 46 tämligen starkt ser sig som serb faller det sig naturligt att han också ger en tydligare bild av vad det innebär. Han tror inte att det finns bättre människor på Balkan vad gäller gästvänlighet, som utomstående blir man väl bemött menar han.

⁵ Här går tydliga spår av instrumentalism att finna i det virtuella krig den serbiska befolkningen utsattes för. Kaldor beskriver hur de matades med en elektronisk kost med fabler om olika skeden i historien och under den aktuella tiden. Detta medförde att den serbiska allmänheten upplevde ett virtuellt krig innan det riktiga kriget kom att utkämpas. Att lyckas skilja mellan det som faktiskt var sanna redogörelser och fiktiva berättelser var mycket svårt. (1998: 50)

”Samtidigt är de också mycket envisa. De är krigare och har vunnit alla krig men förlorat vid bordet.”

Detta uttalande känns igen från SANU: s memorandum, där det fick ett stort gehör hos serberna, vilket tydligt visas eftersom vår respondent nästan ordagrant återger det. De två männen betonar att det var serberna som skapade Jugoslavien och M 46 uttrycker det på detta vis:

”Vi serber är speciella, vi är de sista som har varit självständiga, vi var alltså de som byggde Jugoslavien, vår kung byggde det 1918. Det var serberna som vann kriget och de kunde haft vilket område de ville men de ville det skulle heta Jugoslavien. Så länge de inte känner sig hotade är de fina och sånt men de är mycket farliga när ni vill slåss med de och efter att de har exploderat är de mycket dumma människor, de ville inte först ta någon annans land eller något sådant.”

Teorin om den betydelsefulla andra verkar utmanas då citatet snarare visar att man bekräftar sig själva och vem man är genom möten med de egna. Samtidigt ligger det i linje med vad som sägs om att identiteten ges näring då en hotbild föreligger. Gemensamt för de tre är en önskan att starkt markera vikten av att se människan framför hudfärg, ras och religion. De poängterar också att det inte fanns några specifika skillnader grupperna emellan och en av våra respondenter upprepar gång på gång att det aldrig, aldrig har varit några problem kring den nationella tillhörigheten. Samtidigt förbryllar det oss något då han berättar att han blev upprörd när en svensk tidning rapporterat om en bosniska som var en självklar serbiska och han undrar över hur de kunde göra det. När skillnader så starkt förnekats blir det ironiskt. Vi fick känslan av att frågorna som berörde identitet kringgicks och därmed försvårade något för oss.

3.2.1 Att vara serb i Sverige

Våra tre respondenter ser alla olika på hur det är att vara serb i Sverige. Kvinnan, som är muslim från Serbien, ser sig främst som jugoslav men också som svensk eftersom hon känner sig delaktig i det svenska samhället. Hon innehar både serbiskt och svenskt medborgarskap. Trots att Jugoslavien inte längre existerar finns det starkt i hennes hjärta och hon känner en stolthet över att kunna identifiera sig som jugoslav. Detta finner vi inte särskilt märkligt då hon tillhörde en minoritet i Serbien. Hon har också en förhoppning om att landet än en gång ska återuppstå. Hon skulle kunna tänka sig att åter leva i Serbien men idag finns ju allt i Sverige: jobbet, barnen, föräldrarna, ja livet. Männen har båda två en mer problematisk syn på sin identitet. M 46 säger att han ”inte är en riktig serb” då han också tillhör en minoritet med romska rötter. Han säger sig tänka som en svensk och vara van vid ”det svenska”, men känner sig inte svensk och innehar inget svenskt medborgarskap eftersom han till en början inte önskade stanna i Sverige. Trots att han levt mer än halva sitt liv här dras han fortfarande till Serbien. Det som får honom att tänka sig att stanna i Sverige är de fem barnen som starkt identifierar sig som svenskar. En skillnad männen emellan är att M 59: s dotter valt att bosätta sig i

Serbien för att hon starkare identifierade sig som serb. Själv hävdar han att han förmodligen är mer svensk än många med svensk bakgrund. Han innehar sedan 30 år tillbaka svenskt medborgarskap. Han får en känsla av utanförskap då han återvänder som är starkare än den i Sverige. Han känner sig inte ovälkommen i Serbien, men ändå som en främling. Följaktligen finner de båda sig vilsna i det svenska och det serbiska samhället, vilket inte är särskilt förvånande med tanke på identitetens flerdimensionalitet. Identiteterna är överlappande och hos främst våra två manliga respondenter verkar problemet ligga i sammankopplingen av dessa.

3.2.2 Synen på ”de andra”

Även frågor kring serbernas syn på kroater och bosniaker kringgicks delvis och gjorde det svårare för oss att få fram något konkret. Våra manliga respondenter menar båda att varken Kroatien eller Bosnien har varit egna stater, det är det bara Serbien som har varit. Detta kan vi koppla till Prykes undersökning om serber i Storbritannien där det framgår att serberna uppfattar att kroaterna har mindervärdeskomplex eftersom de aldrig har haft sin egen stat (2003). En av männen säger att under andra världskriget var kroaterna på tyskarnas sida och en del av Bosnien också, särskilt muslimerna, ”och sen sista året i kriget då kom både kroater och sånt och ville ta kakan också”. Han menar att särskilt kroater är kappvändare.

”Kroatien har mycket mer än vad de egentligen tillhör. De har hela kusten, men det var inte så i gamla tider, för hundra år sedan, det var inte så, de var en små potatisland nästan där, de var inte ens land alltså. Men nu har de fått allt nästan. Men de kan alltså politik, de kan komma till amerikaner och säga, vi är med er, serberna är inte sådana. Serberna är inte sådana att du är nu lite starkare än de andra i världen så vi ska med dom. De vill bli... va för sig själva kan man säga.”

En av dem menar att kriget i början på 90-talet handlade om att man skulle befria serberna från Bosnien och Kroatien. Det var inte alls en diktatur under Tito som kroater och bosnier säger, alla var fria. De levde bättre än vad serberna gjorde.

”De påstod att de var under diktatur, att de var lite bortkastade, att centraliseringen kom från Serbien och Belgrad, och att Belgrad alltid var skyldig, men de levde mycket bra.”

Det var kroaternas politik som gjorde att Jugoslavien delades. Båda manliga respondenter berättar att något som tydligt störde dem var språket, som var serbo-kroatiska, för alla talade samma språk i Jugoslavien, Bosnien och bosniska fanns inte ens. Dock menar vår kvinnliga respondent att skillnader mellan folkgrupperna låg just i språket. Andra olikheter hon nämner berör traditioner och religion. Hon anser det vara större skillnad mellan en bosniak och en serb än den mellan en serb och en kroat. M 46 beskyller kroaterna för att göra skillnad,

”Så de ändrade några ord och så, då de ville skiljas från serberna, de ser på oss som några primitiva, de påstår att de inte är på Balkan och att allt som kommer från Serbien inte är bra för dem.”

Samtidigt tror båda att det idag inte finns några problem mellan folkgrupperna och att det är bortglömt. Ändå säger de relativt tydligt att muslimerna hatar serber starkt, mer än vad serber hatar muslimer. K 30 i sin tur berättar om hur det endast återstod en muslimsk professor som var anställd vid universitet i hennes hemstad eftersom serberna önskade sig makt i samhällets alla instanser. Att åsikterna skiljer sig åt mellan vår kvinnliga respondent och våra två manliga finner vi föga överraskande med tanke på att hon faktiskt är muslim.

Resultatet av frågan visar att svaret kanske inte alls undveks, kanhända är det svårt för dem att peka på skillnader. Möjligtvis anser de att folken är relativt lika, de menar till och med att man talar samma språk. Är det då möjligt att konstruera sin identitet utan ”den andre”? Vid identitetsskapande förutsätter egentligen konstruktivismen detta men vad berör de två serberna så avviker de något då klarar att identifiera serben utan ”den andre”.

3.3 Analys av kroatisk identitet

”Our position is that the most important item now is the future of our Croatian people and whether or not we will remain as a nation of proud and historic origins or whether we will be totally assimilated into a foreign ethnic nation and no longer exist as a people.” (Croatian Fraternal Union 1991, citerade i Carter 2005)

Gruppen av kroater vi intervjuade bestod utav två kvinnor och en man. Kvinnorna, mor och dotter, var 37 respektive 56 år, mannen var 65. K 37 är född i Sverige, de andra två i Kroatien. K 56 kom till Sverige eftersom hennes framtida man, som är kroat, bodde här. M 65 kom hit eftersom han flydde den kommunistiska diktaturen, Titos styre.

Hos våra respondenter är den kroatiska identiteten och vad det innebär att vara kroat relativt tydligt. Alla tre framhåller starkt vissa begrepp som ständigt återkom under intervjuerna. ”Vi kroater är katoliker.” Religionen framhålls som viktig, vilket kan kopplas till den kroatiska nationalismen, där under 1800- och 1900-talen ”kroat” blev alltmer synonymt med ”katolik”. (Resic 2006: 129) På frågan varför den är viktig varierar svaren något. K 37 menar att ”det är bra att man kan identifiera sig med det, det är en viss samhörighet”. För hennes mamma har det mer blivit en tradition. M 65 menar att kroaterna är ”rätt så kända för att de respekterar och vårdar sina religiösa rötter, men vi är inga fanatiker”. Alla tre poängterar att Kroatien nu är ett fritt land med ett eget språk och egna symboler. Frihet och kamp för självständighet var begrepp som flitigt användes av respondenterna. I samband med dessa nämndes att de levt under diktatur och varit förtryckta från jugoslavisk, läs serbiskt, håll. Detta eftersom, som en av våra respondenter uttryckte det,

”Det var ju ändå serberna som styrde Jugoslavien och det var ju dom som hade det jättebra och allting var uppbyggt där, det märktes ju skillnader, helt klart.”

Som M 65 uttrycker det ”vi har ju längtat efter frihet i 900 år”. Vad vi uppfattade som tydligast för den kroatiska identiteten och varför det kroatiska uttrycktes så starkt var som K 56 sa

”Man vill framföra sig som kroat, för vi har blivit förtryckta, det är därför vi har denna förening, för att vi har inte umgåtts med de andra jugoslaviska föreningarna, för vi är kroater med vår kroatiska symbol, det var förbjudet under Jugoslavien, det är det.”

Genom att åberopa en gemensam fiende förstärks den kollektiva identiteten. Vi-gemenskapen fungerar bäst när det är som mest står på spel, den kroatiska existensen. Serberna uppfattades, under kriget, som ett hot mot den kroatiska egenarten och självständigheten, vilket stärkte den kroatiska nationalismen. Lojalitet var också något som ansågs synonymt med kroater, följande citat exemplifierar detta. K 37 möttes av skepsis då hon presenterade sin svenska pojkvän som kom att bli hennes make. Hon uttrycker det

”Det var ju **väldigt** konstigt när jag träffade en svensk, då var man ju en rasist, du vet, det var ju den första som hade någon utanför kretsen, och som inte var katolik och så fick jag ju barn utan att vara gift och det var ju mycket, det märks att det inte är riktigt bra. Men man märkte ju motsättningarna just när jag träffade en svensk kille, det var ju väldigt konstigt, i och med att alla hade en kroat, och inte jag. Det är ju väldigt ovanligt fortfarande att man har en svensk, det beror nog också på uppfostran lite grann.”

Återigen bevisas att möten med de egna spelar en betydande roll för identitetsskapandet. Hon berättar att hennes man har blivit väldigt kroatisk och barnen uppfostras som katoliker. M 65 som är gift med en tjeckiska berättar

”Jag var engagerad i kroatiska föreningar och min fru var med där, hon är fullständigt lojal och väldigt aktiv, så ingen märker att hon är tjeckiska.”

3.3.1 Att vara kroat i Sverige

Det råder en samstämmighet hos våra respondenter kring den kroatiska tillhörigheten, då alla stolt erkänner sig som kroater. Alla har svenskt medborgarskap, men som en av de uttrycker det också kroatiskt, ”det är heligt”. Samtidigt som det enhetligt markeras att den kroatiska identiteten är självklar är det också hos denna grupp vi finner kraftigast problematik gällande att vara kroat i Sverige respektive svensk i Kroatien. Alla tre ger följaktligen uttryck för en mer komplex bild av sin nationella identitet. K 56 uttrycker sig så här

”Ah... det är svårt alltså, att identifiera sig, man är både och, det är klart man är ju utlänning här, men när man kommer ner där är man utlänning där nere, det är väldigt, väldigt svårt för oss, i och med att vi har bott här i 40 år, det är jättesvårt, men man blir betraktad som alla andra invandrare, man bryter, man pratar inte riktig svenska, man är utlänning helt enkelt, namnet och allting, så det är jättesvårt.”

K 37 beskriver en liknande tankegång då hon berättar att hon blir väl bemött då hon reser ned till Kroatien men säger

”De upplever mig inte som kroatiska helt och hållet, man är ju svensk när man kommer ner dit, det är ju så. Känner mig inte som svensk, nej det gör jag inte. För att när vi var yngre bodde vi i ett svenskt område och där blev jag ju behandlad som en utlänning i vissa fall och då är det jättesvårt att känna sig som svensk. Därför tycker jag att det känns, man är ju utlänning åt båda hållen, så skulle jag säga. Men det är ju ändå ganska så viktigt att man har en identitet på något vis, det är rätt så svårt att förklara, det är ganska så svårt att vara en andra generationens utlänning, för så kallar jag mig.”

Kvinnornas citat berör direkt tesen om att identitet också är något av andra tillskrivet. Anledningen till att de inte kan känna sig helt som kroater eller svenskar, beror på hur andra i Sverige och Kroatien ser på dem. M 65 ger uttryck för vilka tankar han bär på då han återvänder till Kroatien,

”Men samtidigt när man kommer dit ner, när jag åker dit säger jag ‘jag åker hem till Kroatien’, men efter ett par veckor där, när jag har fått den här själsliga tillfredsställelsen, då säger jag ‘nu åker jag hem till Sverige’ så jag har ju två länder. Jag värderar mina rötter, jag är en mycket lojal svensk medborgare, när någon frågar mig är du svensk säger jag nej det är jag inte utan jag är svensk medborgare.”

Han förklarar för oss att den dubbla identiteten nödvändigtvis inte behöver krocka. Slutligen, de tre har aldrig önskat tillhöra Jugoslavien och har därmed aldrig kallat sig jugoslaver annat än under tvång.

3.3.2 Synen på ”de andra”

Ett problem när det gäller kroaternas syn på serber och bosniaker är, framförallt hos de båda kvinnorna, att de inte umgås med några av dessa grupper och därför inte riktigt vet vad de ska svara. Ändå får vi höra exempel på hur serberna vände kroaternas ryggen totalt, och att det inte ens gick att kommunicera under kriget, men med bosnierna var det inga problem. Trots att ingen av dem pekar på något specifikt får vi ett väldigt talande citat;

”När de säger till mig SERB, ändå så... ja, det känns ändå lite sådär... fast man inte bryr sig, det finns där ju.”

Ytterligare ett citat är mycket talande, det var oväntat då frågan vi ställde handlade om hur kroaterna blivit bemötta i svensk media, en del av svaret vi fick lyder;

”Sverige har tagit väldigt väl om bosnier eller vad man ska kalla det, jag vet inte vad det är för folk, och vad det är för språk, det har ju aldrig funnits ju, men svenskarna har godkänt bosniska språket, jag vet inte vad de hittat det på, men i alla fall kroaternas har inte blivit väl bemötta på den politiska sidan, ja men Bosnien har ju varit väl bemött, på grund av Carl Bildt, jag tror det är därför.”

Även mannen umgås uteslutande med kroater, när det gäller umgänge från forna Jugoslavien. Inte heller han pratar direkt om ”de andra”, dock talar han om skillnader mellan folkgrupperna och är egentligen den enda av våra nio respondenter som gör det. Han tror att det finns en viss avundsjuka hos de andra eftersom Kroatien och Slovenien var mest framgångsrika och utvecklade i det forna Jugoslavien. Vidare menar han att man under nästan 900 år har levt under olika förhållanden, kroaterna under västinflytande och Serbien och Bosnien under turkisk dominans, ”och naturligtvis är vi påverkade av de förutsättningarna”. Det är skillnader i språk, kultur och skrift, och de skillnaderna tillkännagavs mer under diktaturen, samtidigt som känslorna kuvades och folk tvingades att leva tillsammans.

”Därmed i smyg, bakom den officiella sidan har man velat värna om sin egen nation och splittringen blev mera och mera och tillsist exploderade det och vi delade på oss. Det är just därför man har tvingat oss med politiskt våld, både rent fysiskt och nästan psykiskt också.”

Det tidigare behovet av att skilja sig från det serbiska för att identifiera den kroatiska identiteten har försvagats, dock är det den grund kroaterna fortfarande står på. Synen på ”den andre” var viktig innan kriget, då man starkt proklamerade vikten av att varken, språk, religion, nationalitet och symboler etc. var något som kunde kopplas till det serbiska. Eftersom man nu är så stark i sin egen identitet verkar det inte längre för våra respondenter vara särskilt betydelsefullt längre.

3.4 Analys av bosniakisk identitet

Bosnienmuslimerna har mellan 1868-1993 skiftat etnisk identitet inte mindre än nio gånger. Före andra världskriget hade de benämnts på tre olika sätt, däribland *bosniaker*. Under andra världskriget blev de kroater, då den kroatiska uppfattningen om att de skulle vara ättlingar till den medeltida kroatiska befolkningen förekom. Efter kriget blev de *neutrala muslimska serber*, respektive *kroater*. 1961 uppfostrade Tito dem till muslimer genom att skilja mellan religiösa muslimer (litet m) och sekulära, etniska Muslimer (stort M). 1974 infördes nationaliteten: Muslimer. 1991 kallade de sig fortfarande så men efter amerikanska påtryckningar 1993 blev de än en gång *bosniaker*. (Eriksen & Stjernfelt 2004: 165f)

Gruppen av bosniaker vi intervjuade bestod utav två män och en kvinna. Männen var 52, respektive 22 år gamla, kvinnan 20. Alla är födda i Bosnien och flydde undan kriget på 90-talet och kom till Sverige.

Hos våra respondenter är den bosniakiska identiteten och vad det innebär att vara bosniak ganska klar. För de två männen spelar inte religionen någon större roll medan kvinnan anser att islam är viktig för henne. Vi upplever att det finns en viss risk att respondenterna känner att de bör tona ned den muslimska trons betydelse med tanke på den bild som väst framställt av muslimer. I ett av citaten från en respondent som egentligen inte berör aspekten kring religion, finner vi den problematiken.

”Förmodligen på grund av okunnighet har bosniaker framställts som något de inte är. De är i allmänhet väldigt sekulariserade muslimer som väldigt lätt anpassar sig till resten av Europa.”

Något som tydligt framgår, hos främst M 52, men även hos de andra två, är vikten av att bosniaker är ett folk, att de varken är serber eller kroater. Han menar att landet har funnits i mer än 1000 år, vilket bevisas i gamla dokument. Först 1942 erkändes Bosnien som ett land inom Jugoslavien och fram tills 1968 var man tvungen att kalla sig själv för jugoslav. Han vill påpeka att

”Bara för att man har blivit medlem i FN sedan 16 år betyder det inte att man bara är ett 16 år gammalt land. Utan man har väldigt långa traditioner som väst sällan ser.”

Förnekandet av den bosniakiska identiteten är än starkare bland kroater och serber, vilket vi fick uppleva vid besöken i de andra föreningarna.

”Med den förhållning de har nu kommer det inte heller ske under en överskådlig framtid. I propaganda på Balkan har de ofta framställts som förrädare till serber och kroater och det är verkligen inte sant.”

Den bosniakiska existensen var alltså det viktigaste för våra respondenter. M 52 berättar vidare vad det innebär att vara bosniak och säger att

”De älskar sitt land, som är Bosnien, de erkänner det som sitt land. De är gästvänliga och gillar att umgås. De försöker bortse från etnicitet och sådär, och så var det både före och efter kriget.”

Det framgår tydligt att både kroater och serber påverkat bosniakernas nationella identifikation. Dessa båda nämnda folkgrupper har uppfattats som ett hot mot bosniakernas egenart och självständighet, de betydelsefulla andra har starkt påverkat våra respondenter identifiering.

3.4.1 Att vara bosniak i Sverige

Även bland bosniakerna är identiteten komplex vad gäller nationell tillhörighet. M 52 identifierar sig främst som bosniak och innehar både bosniskt och svenskt medborgarskap. Han förklarar dock att man inte kan vara 100 % bosnier i Sverige, man måste anpassa sig till det land man bor i och därför känner man sig blandad. Samtidigt som den bosniakiska identiteten väger tyngst berättar han att ”jag erkänner Jugoslavien som mitt land, men samtidigt är jag ju Bosnienmuslim, det ena tar inte ut det andra”. På grund av omständigheterna finner han det omöjligt att återvända och bosätta sig i Bosnien och planerar därför att stanna i Sverige. För M 22 är identiteten mindre problematisk. Han innehar endast svenskt medborgarskap och känner sig helt trygg i Sverige, med ett skratt menar han ”jag är svenne”. Främst för sina föräldrars skull behåller han en del av den bosniakiska kulturen. Han förklarar,

”Jag är den jag är, jag är ju där nere ifrån, jag kan inte säga att jag kommer härifrån, att jag heter Anders Andersson, det går ju inte, jag är född där nere och så är det, men jag bor här och försöker leva i detta samhälle, så jag kan säga att jag är 50/50 ju. Men jag har bott här mer än halva mitt liv och jag dras till Sverige. Vart jag än åker, när jag är där nere i Bosnien är det alltid så, men i Sverige har jag allt det där, här är hem ju, man kan liksom inte göra något åt det.”

Det var drygt fem år sedan han senast besökte Bosnien, då han inte önskar bli påmind om vad som har varit. K 20 identifierar sig tillfullo som bosniak. Hon innehar bosniskt medborgarskap men sedan ett år tillbaka också ett svenskt. Hon proklamerar en stolthet över att tillhöra den bosniakiska identiteten och brukar förklara för folk att hon tvingats komma hit, ”jag känner mig inte alls svensk”. Hennes identitet har äventyrats genom migrationen. Vi tror att förklaringen finns i en längtan efter hemlandet, något som borde kunna stabilisera identiteten.

3.4.2 Synen på ”de andra”

Bland våra respondenter ges inte uttryck för någon tydlig bild av ”de andra”. Det tydligaste som egentligen sägs om ”de andra” är att serber inte är så gästvänliga mot bosniaker, något som M 52 upplevt då han tvingats flytta från sin hemstad där det bor cirka 90 % serber. Bosniakerna betonar istället individer framför grupper. M 22 förklarar detta så här;

”Om vi tar en serb, för det är mest där det krockar ju... alla serber har inte gjort mig något, det finns folk som jag personligen hatar som jag tycker har gjort fel under kriget och hela processen där nere, som har gjort fel som jag inte tycker om, men man kan inte hata alla.”

Samtidigt åtskiljer han serber och kroater då han säger detta;

”Om vi tar kroaterna, så är det, jag vet inte, det har inte varit så mycket kroater, det har inte varit så mycket snack mellan kroater och bosniaker, det har varit mer om serber, för det är det som har varit det mesta där nere, för det är serberna som har gjort mest och alltihop.”

K 20 erkänner olikheter mellan grupperna, men går inte in på någon djupare förklaring på vad dessa skulle vara. De två männen kan dock inte presentera några specifika skillnader, med undantag för religionen, där M 22 säger ”sen så klart, skiljer man direkt på religionen, han är han och han är han”. Avsaknaden av skillnader gör att de förundras över hur kriget ens var möjligt. Innan dess utbrott hade uppemot en fjärdedel av befolkningen i Bosnien ingått blandäktenskap och som Kaldor skriver rådde en sekulariserad pluralistisk kultur i städerna. Sanningen är den att Bosnien har två sidor, ett toleransens och samlevnadens land samt ett räds-lans och hatets land. Den sistnämnda är inte oavbrutet närvarande utan mobiliser- ras under specifika perioder för politiska syften. Det framgick tydligt att rädslan och hatet inte var nedärvda i det bosniska samhället då tiotusentals bosnier bildade fredsrörelser som desperat försökte hejda det stundande kriget. (ibid: 48ff) Där-

med är det inte så märkligt att liknande tankegångar går att återfinna hos våra respondenter vilka framgår i citaten nedan.

”Förr i tiden var det... min best man var serb, serber, kroater och bosniaker gifte sig med varandra, festade tillsammans, gick på dop och omskärelse, det var så blandat, så integrerat, och sen när kriget kom, ingen kunde förklara hur det kunde ske, för det var så tigt.”

”Det är det som är det sjuka, serber som bor i Bosnien, de följer nästan samma kultur som vilken annan i Bosnien, det är samma för kroater. Och bosnier som bor i Serbien följer den kulturen. Så egentligen, jag fattar inte varför det var krig. Det är samma folk, de har varit grannar hela livet, druckit kaffe och sen ska de kriga. De har samma kultur, det är bara så det är. Om vi tar religionens sida är det mer annorlunda om du är bosnier, om du är muslim. Då tror du på det, du kanske dricker ditt kaffe på ett sätt, serber gör det på ett, men ändå så satt de tillsammans, men om en serb kom över till mig så drack han kaffe på mitt sätt”.

4 Slutsats & sammanfattning

4.1 Slutsats

Våra respondenters syn på sin identitet rörande den nationella tillhörigheten är något problematisk vilket egentligen inte är så märkligt. Genom migration till Sverige konstrueras en känsla av tillhörighet till det nya hemlandet samtidigt som en del bevaras med det forna landet. Detta leder automatiskt tankarna vidare till det faktum att identiteter verkligen konstrueras och omkonstrueras beroende på den sociala kontexten. Då en större andel har både svenskt och respektive medborgarskap tillkommer ytterligare en nationell identitet. Med undantag från en respondent har alla omkonstruerat sin identitet och försöker balansera flera samtidigt. Att identiteter har flera inneboende element vid en given tidpunkt, blir uppenbart i fallet Jugoslavien. Eftersom de flesta av våra respondenter numera inkluderar Sverige i sin identitet och deras identiteter omkonstruerats, bör därmed också vem som ses som ”den andre” ha skiftat. Det är kanske därför vi inte fick en tydlig konstruktion av ”den andre”. Resultatet blir att serbers, kroaters och bosniakers identiteter konstrueras olika som ett resultat av den sociala kontexten. Konstruktionerna har varit beroende av ”de andra”, de andra folkgrupperna från Balkan, men verkar inte längre vara det på samma vis som innan. Möten med de egna verkar istället alltmer bekräfta vem man är/inte är. Samtidigt har som sagt identiteternas föränderlighet i samband med den svenska kontexten förmodligen bidragit till att ”de andra” inte längre är vilka de varit. Med tanke på uttalanden från våra respondenter går det inte att påstå att de betydelsefulla andra inte är relevanta längre eftersom många inte känner sig helt som svenskar just beroende på att de blir tillskrivna en identitet som invandrare av svenskar. ”Den andre” kan nu lika gärna till exempel vara just en svensk. Detta borde förena mer än skilja våra valda folkgrupper åt.

De skillnader som uttrycktes tydligast mellan de tre grupperna var religionen och språket. Förbryllande var dock att få ansåg att religionen spelade en betydande roll i deras vardag. Själva förklarar våra respondenter att språket är en skiftning av dialekter, trots detta uppmärksammas det under våra intervjuer som en av de största skillnaderna mellan grupperna. Från citaten som anses synonyma med diskursen som återfinns hos våra respondenter, har vi funnit gemensamma centrala punkter vars innebörd är densamma hos alla: att framhäva den egna gruppens förträfflighet. Vi har karaktäriserat diskurserna som nationalistiska, alla grupper menar, om än i olika grad, att

- vår grupp, vår nation är av speciell karaktär
- vår nations värden och intressen är viktigare än andra kollektiva intressen och värden
- förverkligandet av vår nations värden förutsätter politisk kontroll över vårt territorium

Det är av vikt att skilja på yttringarna nationalismen tar hos respektive grupp. Ovan nämnda punkters innebörd stämmer väl överens med serbernas och kroaternas uttalanden, men avviker något vad gäller bosniakerna. Vi försöker inte att förneka existensen av bosniakisk nationalism men orsakerna som vilar bakom bygger på frustrationen över att aldrig ha blivit erkända. För bosniaker är inte den religiösa eller språkliga frågan det mest centrala, snarare handlar det om att överleva som separat etnisk grupp med egen historia, vilket för serber och kroater är en främmande problematik.

En viktig slutsats vi tillåter oss att dra efter våra intervjuer är att grupperna i själva verket inte är speciellt olika varandra. Det har gjorts försök att skildra dem på ett sätt som överdriver och förstärker skillnaderna. Därmed inte sagt att de är speciellt lika, men det som framhävs som olikheter uttrycks sällan i samband med identiteterna. Kommunikation sker utan problem och de religiösa yttringarna är få. Dock är det viktigt att understryka att i interaktion med annat kan både språk och religion tjäna som identitetsmarkörer. Vi kommer fram till att känslomässiga kriterier vid konstruktion och omkonstruktion av identiteter är överordnade objektiva karakteristika, därmed fixeringen vid historien. Det som möjliggör den klart tydligaste uppdelningen är den roll som historien har spelat. Så länge folket på Balkan lever genom det förflutna är riskerna stora att konflikten än en gång ska blossa upp och kosta människors liv. Historien skall kunna bidra med en kunskap som får människor att lära sig av de misstag som begåtts så att de inte upprepas åter.

”Läsningen vid det egna folkets tragiska öden har resulterat i att väldigt lite tid ägnas åt studiet av grannfolkets historia, förutom den energi som läggs på att beskriva fiendliga handlingar. Jag tror att mycket osämja och våld kunde ha undvikits om folk på Balkan hade lärt sig en del om grannarnas inte sällan lika tragiska historia. De hade då möjligtvis insett att verkligheten inte är svart och vit, att de har mer som förenar än som skiljer dem åt. Kanske kunde detta leda till en anda av förståelse och förlåtelse.” (Resic 2006: 15)

4.2 Sammanfattning

Syftet med uppsatsen var att med hjälp av konstruktivismen studera hur serbiska, bosniakiska och kroatiska grupper i Sverige socialt konstruerar och omkonstruerar sin identitet. Vår frågeställning lyder: *Hur kan serber, kroater och bosniaker i Sverige socialt konstruera och omkonstruera sin identitet?* I uppsatsens första del består materialet av sekundära litterära källor där vi utgår från konstruktivismens teorier om identitet, i andra delen av eget primärmaterial: nio samtalsintervjuer med tre representanter från respektive folkgrupp. För att kunna besvara vår fråga valde vi att använda oss av diskursanalysen då behandlingen av primärmaterial skulle genomföras.

På grund av begränsningarna i underlaget när det gäller antal personer går det inte att göra allmängiltiga generaliseringar utifrån studiens resultat, vilket inte heller varit vårt mål. Vi har dock försökt att skapa en förståelse för de komplexa identitetskonstruktionerna och vi anser att uppsatsen visar upp erfarenheter och aspekter som man kan arbeta vidare på. Genom uppsatsen har vi sett att, som vi i

inledningen påpekade, folkgruppernas identitetsskapande är komplext. Enligt konstruktivismen påverkas de av kontexten och de konstrueras och omkonstrueras ständigt. Vi har genom våra respondenter kommit fram till att känslomässiga kriterier vid konstruktion och omkonstruktion av identiteter är överordnade objektiva karakteristika, därmed fixeringen vid historien. Då vi kommer fram till att vad som tydligast möjliggör en uppdelning folkgrupperna emellan är just historien, kunde ett givande perspektiv, för att förstå både utvecklingen i forna Jugoslavien och i diasporan vara att mer grundligt studera de nationella diskurserna, det vill säga vad som brukats i historien.

Våra förhoppningar vilar på att vår uppsats tas emot med intresse och möjligen även skulle kunna leda till en djupare granskning av identitetsskapandet bland de aktuella grupperna och på så vis ge ytterligare validitet åt vår studie.

5 Referenser

- Carter, Sean, 2005. "The geopolitics of diaspora", *Royal Geographical Society*, vol. 37 nr. 1, pp. 54-63.
- Eriksen, Jens-Martin – Stjernfelt, Fredrik, 2004. *Hatets anatomi*. Uddevalla: Ruin.
- Esaisson, Peter – Giljam, Mikael – Oscarsson, Henrik – Wängnerud, Lena, 2004. *Metodpraktikan Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Upplaga 2. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Gibson, James L, 2006. "Do strong group identities fuel intolerance? Evidence from the South African case", *Political Psychology*, vol. 27 nr. 5, pp. 665-705
- Hylland Eriksen, Thomas, 2004. *Rötter och fötter*. Nora: Bokförlaget Nya Doxa.
- Kaldor, Mary, 1999. *Nya och gamla krig*. Uddevalla: MediaPrint Uddevalla AB.
- Oberschall, Anthony, 2000. "The manipulation of history: from ethnic cooperation to violence and war in Yugoslavia", *Ethnic and Racial Studies*, vol. 23, nr. 6 November 2000, pp. 982-1001.
- Petersson, Bo – Robertson, Alexa (red), 2003. *Identitetsstudier i praktiken*. Malmö: Liber ekonomi.
- Följande författare:
Hall, Patrik, 2003 s. 109-137
Kinnvall, Katarina, 2003 s. 11-34
Petersson, Bo, 2003 s. 35-69
- Pryke, Sam, 2003. "British Serbs and long distance nationalism", *Ethnic and Racial Studies*, vol. 27 nr. 1, pp. 152-172.
- Resic, Sanimir, 2006. *En historia på Balkan: forna Jugoslaviens uppgång och fall*. Lund: Historiska Media.
- Schulz Lindholm, Helena, 2002. *Krig i vår tid*. Lund: Studentlitteratur.
- Sekulic, Dusko, 2004. "Civic and ethnic identity: The case of Croatia", *Ethnic and Racial Studies*, vol 27. nr. 3, pp. 455-483.
- Triandafyllidou, Anna, 1998. "National identity and the 'other'", *Ethnic and Racial Studies*, vol. 21 nr. 4, pp. 593-612.
- Tägil, Sven (red), 1993. *Den problematiska etniciteten*. Lund: Lund Univ. Press.
- Följande författare:
Johansson, Rune, 1993

Vårt primärmaterial

- Intervju Bosniakisk förening 2006-12-14, respondent 4-6
- Intervju Kroatisk förening 2006-12-15, respondent 7-9
- Intervju Resic, Sanimir, Fil. dr. i historia, universitetslektor i Sydosteuropastudier vid Institutionen för Öst- och Centraleuropastudier. Ansvarig för studier om Sydosteuropa/Balkan med särskild inriktning på forna Jugoslavien. 2006-12-08

Intervju Serbisk förening 2006-12-13, respondent 1 och 2
Telefonintervju med respondent 3 serb, 2006-12-22.

Bilaga 1 Intervjufrågor

Vid utformningen av dessa frågor har vi försökt rätta oss efter råden vi fann i *Metodpraktikan* (2004). Vi har i två artiklar: *The geopolitics of diaspora* (Carter: 2005) och *British Serbs and long distance nationalism* (Pryke: 2003), använt oss av andra forskares redan formulerade frågor. Vi har konsulterat läroböcker som handlar om hur man gör frågeundersökningar: *Identitetsstudier i praktiken* (Pettersson & Robertson: 2003) och *Metodpraktikan* (Esaïsson *et al.*: 2004). Vi har försökt ta del av forskningslitteratur på området. Vi har dessutom rådfrågat en professor inom området för att förbättra frågorna.

Korta snabbfrågor om bakgrund

- Namn, ålder...
- Var föddes du?
- Om inte i Sverige: Hur gammal var du när du kom hit?
- Hur kom du till Sverige?
- Vad innehar du för medborgarskap?
- Om du är gift: är din make/maka från samma etniska grupp? Blandäktenskap? Hur har det varit?
- Planerar du att stanna i Sverige? Skulle du vilja/kunna flytta tillbaka?
- Hur ofta är du i hemlandet? När besökte du det senast? Hur bemöts du då du är tillbaka? Hur ser dina släktingar, andra i hemlandet på dig?
- Praktiserar du någon religion? I så fall: hur viktig är den för dig?

Identitet

- Hur identifierar du dig, genom ursprungsland, nuvarande, din hemstad osv.?
- Känner du dig svensk? I så fall, hur/varför?

- Upplever du gemenskap med andra folkgrupper från det forna Jugoslavien? Umgås du med några av dessa?
- Vilken grupp identifierar du dig bäst med? (alltifrån kön till land) Kan du identifiera den grupp som du distinkt inte anses tillhöra?
- Känner du en trygghet, ett högre värde av att tillhöra den specifika grupp du tillhör? Vad innebär det för dig att vara...? Hur viktig är den serbiska/kroatiska/bosniska identiteten för dig?
- Hur tror du att icke-serber/bosniaker/kroater upplever den specifika grupp du tillhör?
- Vad är egentligen skillnaden mellan en serb/kroat, serb/bosniak osv.?
- Anser du att bilden av din etniska grupp framställs på ett rättfärdigt vis i Sverige?

Historian

- Talar ni ofta om historia/grupptillhörighet i hemmet?
- Har ni nyhetsprogram som sänds från ursprungslandet? Vad anser ni om deras objektivitet?
- Varifrån har du fått din historiebild, från föräldrar, skola osv.? Vad tycker du om den bilden?
- Kan du i korta drag berätta för oss om ditt folks historia.
- Hur ser du på orsakerna till kriget på 1990-talet? (Vad handlade kriget om?) Vad kände du då kriget bröt ut?
- Engagerade du dig på något sätt under kriget på 90-talet? Hur?

Avrundning

- Det här var våra frågor. Har du något som du vill tillägga eller fråga om innan vi avslutar intervjun?

Bilaga 2 Blankett

Härmed överlåter jag följande inspelning och dess innehåll till Johanna Dahlgren och Andrea Ingloff, studerande vid Lunds Universitet. Inspelningen får användas för forsknings- och utbildningsändamål.

Studenterna förbinder sig att skydda den intervjuade enligt de forskningsetiska principer som är antagna av Humanistisk –samhällsvetenskapliga forskningsrådet. Dessa principer har som utgångspunkt att forskning ska bedrivas på ett sådant sätt att individen skyddas mot otillbörlig insyn i sina levnadsförhållanden och att individen ej får utsättas för psykisk eller fysisk skada, förödmjukelse eller kränkning.

Intervju nr _____ Datum: _____

Den intervjuades
namnteckning: _____

Intervjuarnas
namnteckningar: _____

Johanna Dahlgren
Andrea Ingloff
Lunds Universitet
Statsvetenskapliga institutionen i Lund
Mobiltelefon: 0739482903, 0702881784